

Ключевые слова: профессиональные ценности, когнитивный критерий, операционно-деятельностный критерий, рефлексивный критерий.

Guzhva T. M. Criteria of formation of professional values of future social workers

The criteria of professional values formation of future social worker are determined and defined in the article. Norms and standards of professional social work, requirements of qualified characteristic of specialist on social work, activity-based approach became the foundation for their selection.

The following criteria of formed professional values of future social worker are selected: 1) cognitive; 2) operation and activity based; 3) reflexive.

Keywords: professional values, cognitive criterion, operation and activity based criterion, reflexive criterion.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК: 37.013:504.03

В. О. Лей

**ЛАНДШАФТНА ПЕДАГОГІКА В СТРУКТУРІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

Генеральна мета концепції сталого розвитку пов'язана з гармонізацією соціально-економічного й екологічного розвитку людської цивілізації. Сучасна система вищої технічної освіти, також як і класична система підготовки вчителів, відповідальна за виконання даного соціального замовлення. У Севастопольському національному технічному університеті нами розроблено модель педагогічної підготовки майбутнього фахівця інженерно-екологічного профілю, яка може збагатити сучасну систему педагогічної освіти в Україні. Підготовка всебічних викладачів-екологів, що володіють методиками навчання, виховання й розвитку екологічної особистості, є актуальною й значимою у зв'язку із проблемою збереження ландшафтно-екологічної своєрідності територій. Концепція ландшафтно-педагогіки є конкретизацією ландшафтно-средового підходу в екологічній освіті й дозволяє вирішувати комплекс завдань з виховання «громадянина планети», здатного увійти у відносини коеволюції з природою.

Відомі географи та методисти А.Д. Арманд, В.О. Боків, Н.Ф. Винокурова, О.М. Головка, М.Д. Гродзинський, О.Г. Ісаченко, В.П. Максаковський, В.С. Преображенський, Б.Б. Родаман та ін. у своїх дослідженнях роблять принциповий висновок про те, що гарний, різноманітний, окультурений ландшафт виховує, а деструктивний - руйнує особистість. Згідно з теорією К.Д. Ушинського ландшафтний світ, що оточує, є першим і головним учителем. Згадаємо його слова про те, що «прекрасний ландшафт впливає на розвиток молодого душі, з яким важко конкурувати впливу педагога».

Проблеми оптимізації системи підготовки інженерів-педагогів в Україні розробляють такі автори, як В.Б. Бакатанова, І.А. Зязюн, В.Є. Коваленко, В.К. Марігодов, Н.Г. Нічкало, А.А. Слободянюк та ін. Разом з тим, проблема підготовки майбутніх фахівців за лінією «інженер-еколог-педагог» конкретизується недостатньо. У даному напрямку можна виділити дослідження О.М. Головка та К.В. Печенкіної.

Мета статті – представити авторську концепцію ландшафтної педагогіки в структурі педагогічної підготовки студентів інженерно-екологічного профілю.

Досвід еколого-педагогічної підготовки студентів Севастопольського національного технічного університету (СевНТУ) заслуговує на особливу увагу. В останні роки навчальний план випускаючої кафедри прикладної екології та охорони праці (ПЕОП) збагачується психолого-педагогічними й методичними дисциплінами. Така модернізація пов'язана з додатковою професійно-педагогічною підготовкою майбутніх інженерів-екологів і виконанням муніципального замовлення на формування педагогічних кадрів для навчальних закладів міста.

Удосконалюється навчальний процес, розширюються професійні права випускників. Тепер крім інженерної та науково-дослідної діяльності студенти спеціальності «Екологія та охорона навколишнього середовища» будуть мати право на педагогічну та організаційно-управлінську діяльність. Студенти п'ятого курсу вивчають спеціальні дисципліни: педагогіку, методика викладання екології, методика викладання безпеки життєдіяльності, психологію, вікову фізіологію та валеологію. Згідно з навчальним планом майбутні педагоги-екологи освоюють державну педагогічну практику в школі. Важливим підсумком педагогічної підготовки є дипломний проект, у якому окремий розділ присвячено методичній розробці теми диплома. Так відображено можливість педагогічного використання випускної кваліфікаційної роботи. Перелік дисциплін, які можуть викладати випускники кафедри ПЕОТ, згідно договору про співробітництво з Управлінням освіти м. Севастополя, досить широкий. Екологія, біологія, географія, валеологія, креслення, основи безпеки життєдіяльності, інформатика, трудове навчання.

Поряд із традиційними для вищої технічної школи методами навчання доцільно використовувати спеціальні технології, що впливають зі специфіки самого предмета екологічної освіти. У процесі педагогічної підготовки студентів поряд з освоєнням програмного матеріалу здійснюється клубна діяльність, яка є вагомим доповненням при формуванні ландшафтно-екологічних знань і вмінь з виховання « нової породи людей » з екологічним типом мислення та поведінки. Принцип взаємозв'язку глобального, регіонального й локального рівнів розуміння екологічних проблем має особливе значення у формуванні готовності студентів до екологічного виховання школярів, тому що дозволяє вирішувати проблеми педагогічної підготовки з урахуванням місцевих умов. Реалізація даного принципу сприяє більш глибокому розумінню екологічних проблем і процесів, дозволяє екстраполювати глобальні проблеми на місцеві умови й природоохоронну діяльність.

У зв'язку з актуальністю даного напрямку змісту педагогічної підготовки нами розроблено й впроваджено в навчальний процес концепцію ландшафтно-педагогіки. Дана модель є конкретизацією ландшафтно-середового підходу, який покликано формувати всебічно розвинену екологічну особистість за допомогою природно-культурної спадщини ландшафту.

Н. Ф. Вінокурова визначає педагогічну суть ландшафту в тому, що він, « як речовинний фрагмент реального навколишнього середовища, виступає метою, змістом і засобом екологічної освіти » [1, с. 204]. Відзначимо, що категорія „ландшафт” в екологічній освіті набуває першорядного значення та у цей час збагачується новими гранями та змістами. Зв'язане це з тим, що сучасною екологією вже знайдено відповідь на запитання про вихід із системної екологічної кризи. Збереження біоландшафтно-різноманітності є головною умовою та мірилом сталого розвитку, тому що саме різноманітність є умовою стійкості систем. Усі інші кроки й зусилля повинні лише обслуговувати дану генеральну мету. Якщо реконструкції ландшафтів і зникненню біологічних видів буде поставлено перешкоду, то екосистеми зможуть самовідновитися, тому що біосфера поки ще не втратила механізму гомеостазу як сталості внутрішнього середовища.

В умовах сучасної еколого-соціально-економічної ситуації нове розуміння ландшафту припускає об'єднання когнітивних аспектів пізнання із ціннісними та практичними. Ландшафт як об'єкт вивчення настільки духовно багатий, що сьогодні вже неможливо представити його збагнення без чуттєво-емоційного фарбування. Краса ландшафту радує, надихає, заспокоює, сприяє патріотичному вихованню, викликає емпатію до природи. Категорія „ландшафт” є змістовою та багатомірною, що включає духовні, природні та соціальні складові. У цьому значенні її можна віднести до універсальї культури поряд з такими універсальними категоріями, як „простір”, „час”, „діяльність”, „людина”. Дане твердження базується на наступних підставах. По-перше, ландшафт

комплексно охоплює всю тріаду „природне середовище – людина – суспільство”, і ця особливість має виняткове значення для розкриття коеволюційних ідей, що становлять базис концепції сталого розвитку. По-друге, усі природні й соціальні процеси, явища, об'єкти мають ландшафтну прив'язку.

Така універсальна категорія, як «ландшафт», поки ще недостатньо оцінена, що у свою чергу гальмує її найширші можливості в змісті формування суспільної та індивідуальної екологічної свідомості. Відзначимо, що в ландшафті, як у дзеркалі, відбиваються культура та стиль епохи. Прикладами можуть бути китайський живопис, англійський пленер або пейзажі вітчизняних живописців. Від того, як буде освідомлен ландшафт, залежить, у якому середовищі буде жити людина, які взаємини з ландшафтом вона буде будувати.

Для відновлення екологічного благополуччя в Автономній Республіці Крим (АРК) біоландшафтна проблематика має вирішальне значення у зв'язку з тим, що територія півострова, з одного боку, надзвичайно різноманітна ландшафтно і флористично завдяки концентрації чотирьох природних зон (степів, сухих субтропіків, напівпустель і гірського поясу) але, з іншого боку – через локалізацію екосистем, високий ступінь урбанізації, переуплатніння забудови та легкодоступності заповідних територій, природа Криму вразлива до антропогенного тиску й потребує особливого режиму ощадного користування, охорони та відновлення. Нагадаємо, що в Червоній книзі України 55% видів тварин (212) і 45% видів рослин (93) походять із Криму. Це свідчить не тільки про своєрідність і унікальність але й про велику вразливість, крихкість багатьох кримських таксонів, що перебувають на грані зникнення. Вийшли у світ „Матеріали до Червоної книги Криму”, де рекомендується збільшення „червонокнижних” видів для флори – в 5,6 і фауни – в 4, 9 рази.

У сучасній геоекології все більше місце займають питання вивчення й раціонального використання нового типу ресурсів – це ландшафтно-пейзажні ресурси. Кримські географи, геоекологи й туруператори б'ють тривогу – якщо не поставити заслін „людському хуліганству” у Криму, то унікальна пейзажно-ландшафтна своєрідність може дуже швидко скоротитися. Але ж саме вона є головною „візитною картою” Криму як української Рив'єри. Подібні негативні тенденції вже привели до різкого скорочення пейзажних ресурсів у багатьох курортних районах світу. Досить згадати турецькі узбережжя Анталії та Аланії, де щільна курортна забудова всього за пару десятиліть витиснула унікальний турецький куестовий ландшафт. Зараз сучасний турист любить готелями, а не природними приморськими пейзажами.

У рамках ландшафтно-педагогіки передбачається розв'язання засобами освіти головної стратегічної мети – збереження біоландшафтно-різноманітності та пейзажної фізіономічності Криму. Під час роботи важливо пам'ятати, що сьогодні затребувана особистість не тільки

адаптивна до прояву екологічних проблем, але й активна в здійсненні творчих ландшафтно-культурних перетворень екологічної спрямованості. Ландшафтна педагогіка покликана виконувати триєдину функцію освіти:

- навчати особистість безпосередньо на природних полігонах шляхом формування еколого-натуралістичної компетентності та культурно-історичних ландшафтних уявлень;

- виховувати якості екологічної особистості, почуття „дружби із природою” через естетику ландшафту і єднання з ним;

- розвивати вміння та навички турботливого відношення до кримської природи, унікальних пейзажно-ландшафтних ресурсів.

Психологічною основою ландшафтної педагогіки стали холистичний підхід і так звана „острівна психологія”, згідно з якою в громадян-остров'ян або напівостров'ян (у випадку слабкого зв'язку з материком) формується „локалізоване мислення”, що виражається в усвідомленні особливої цінності обмеженого природного оточення, людського потенціалу та специфічного соціально-економічного розвитку. „Острівна психологія”, на наш погляд, вдало сполучається з ландшафтною педагогікою Криму. Що стосується холистичного підходу (від англ. whole – увесь, цілий), то, по-перше, він відображає ідею цілісності навколишнього середовища, і, по-друге, – ідею цілісного „двополушарного” раціонально-емоційного мислення як найбільш адекватного способу пізнання ландшафту.

У методичному плані ландшафтна педагогіка спрямована на:

- знання ландшафтно-екологічних закономірностей;
- знання культурно-історичних особливостей;
- знання природних об'єктів, типових рослин і тварин;
- знання культурно-історичних об'єктів, колоритів епох;
- знання місцевих територій, що під охороною;
- знання геологічних об'єктів;
- дослідження рідких рослин і тварин, що під охороною;
- розрізнення їстівних і отрутих рослин;
- фенологічні спостереження;
- ландшафтні й гідрологічні вишукування;
- ботанічні й зоологічні дослідження.
- уміння з організації біотехнічних заходів збереження й відновлення екосистем;
- уміння з оптимізації умов життя рослин і тварин;
- уміння з формування екологічної суспільної думки;
- «імпринтинг природи» шляхом відображення естетики ландшафту в літературному, художньому та інших видах творчості;
- духовно-фізичний розвиток і оздоровлення;
- актуалізацію життєвих змістів.

Формами організації ландшафтної педагогіки можуть бути традиційні походи, навчальні екскурсії в природу, дослідницькі проекти, „екологічні десанти”, відвідування міських зелених зон, польові практики та ін. На додаток до традиційних форм можливе проведення занять типу „Геометрія природи”, „Мова природи”, „Творчість природи”, „Натхнення природи”, практичних і лабораторних занять, творчих зустрічей, урочистих заходів на природі.

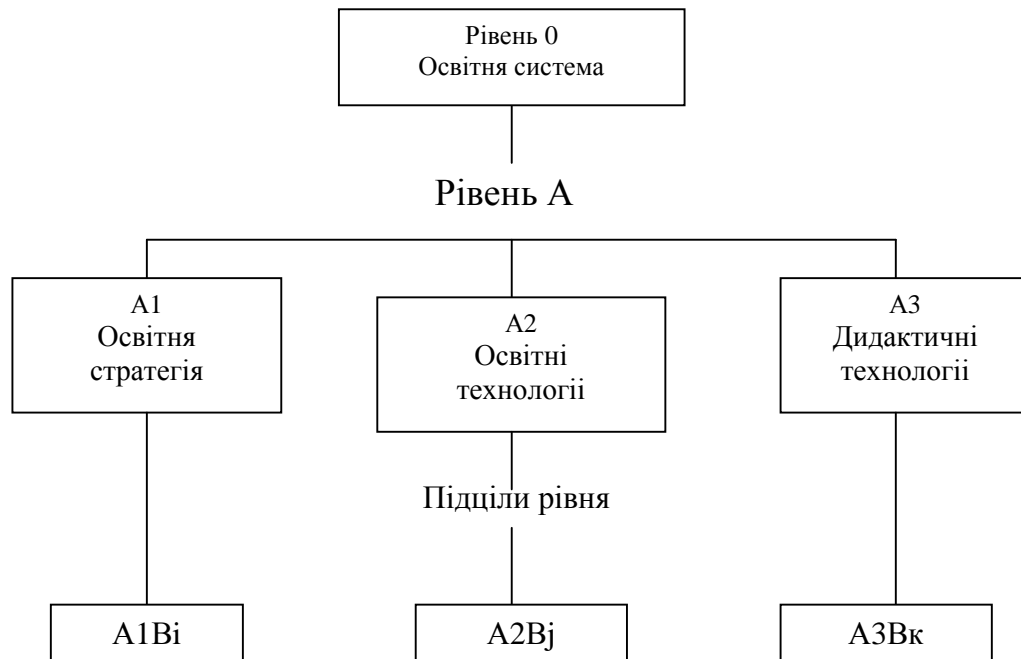
Концепція ландшафтної педагогіки може бути представлена у вигляді „дерева цілей”, яке дозволяє зробити її адаптивною до інших освітніх і ландшафтних умов залежно від специфіки регіону. Окремі модулі дерева можуть доповнюватися, переосмислюватися й уточнюватися стосовно до нових навчально-виховних завдань. Дана системна методологія досить „гнучка” і широко практикується в інженерній педагогіці, особливо в працях В.К. Марігодова, А.А. Слободянюка, Т.Барски (Польща). О.М. Головка застосувала дану методологію безпосередньо до Університетського компоненту безперервної екологічної освіти.

Цілепологання в ландшафтній педагогіці впливає з еколого-етичних міркувань і перспектив. Під „модулем” дерева цілей мається на увазі навчально-методичний блок, який виконує певну функцію в організації навчально-виховного процесу, пов'язаного із цільовою реалізацією генеральної мети.

Системний підхід передбачає розподіл будь-якої системи на ряд підсистем і включає ієрархічний, функціонально-змістовний і функціонально-структурний принципи. Системний підхід у педагогіці припускає продумане виділення найбільш важливих і істотних для функціонування системи підсистем і взаємозв'язків, а також можливість відкидання або корекції тих підсистем і взаємозв'язків, які оцінюються як менш значимі. Розробку дерева цілей необхідно здійснювати виходячи із загальних вимог:

- дотримання ієрархії цілей відповідно до системних методів;
- відносної стабільності цілей для розглянутого періоду часу;
- повноти сукупності цілей;
- відображення в дереві цілей як теоретичних, так і прикладних аспектів дослідження.

„Дерево” будується в такий спосіб. Основа (стовбур або корінь) є генеральною метою (рівень 0); великі „гілки” дерева утворюють цілі першого рівня (рівень 1); нижче розташовуються підцілі першого рівня, які утворюють ієрархічний рівень 2; далі йдуть подцілі другого рівня (рівень 3) тощо так далі. Таким чином, підцілі різних рангових рівнів утворюють усе більш дрібні гілки дерева (аж до листів). На малюнку 1 сформоване узагальнене дерево цілей освітньої системи.

Малюнок 1 – Узагальнене дерево цілей освітньої системи

Нижче наводиться інтерпретація дерева цілей ландшафтної педагогіки.

Рівень 0

Ландшафтна педагогіка

Рівень А

A1 – Формування науково-освітньої стратегії ландшафтної педагогіки в системі безперервної екологічної освіти.

A2 – Здійснення науково-технічного обґрунтування еколого-правових і соціально-економічних механізмів політики в галузі збереження біоландшафтної різноманітності в АРК.

A3 – Розкриття на основі функцій кримських ландшафтів магістральних напрямів збалансованої взаємодії в системі „людина-природа-суспільство”.

A4 – Оптимізація якості життя та самоефективності громадян через поліпшення якостей ландшафту і пейзажних ресурсів Криму.

A5 – Формування концепції домінуючої ролі особистості в забезпеченні активної громадської позиції.

Рівень В

Підціль А1

A1V1 – Вивчення проблем розробки нових технологій у сфері безперервної екологічної освіти.

A1B2 – Навчання методам екологічної діагностики та контролю стану природного середовища на всіх рівнях формального й неформального безперервної екологічної освіти.

A1B3 – Формування екологічної культури особистості через освоєння ландшафтної природно-культурної спадщини.

Підціль A2

A2B1 – Вивчення правової бази АРК в області екологічної освіти, природокористування та охорони природи.

A2B3 – Підготовка студентів інженерно-екологічного профілю до суспільного менеджменту в області екологічної політики.

Підціль A3

A3B1 – Удосконалення концепції сталого розвитку Криму з урахуванням умови збереження біоландшафтної різноманітності екосистем.

A3B2 – Роз'яснювально-просвітницька робота із проблем збереження біоландшафтної різноманітності Криму.

A3B3 – Створення на заповідних територіях полігонів для екологічної освіти, кадрове та методичне забезпечення даного напрямку діяльності.

A3B4 – Формування в суспільній екологічній свідомості поваги до різних форм життя.

A3B5 – Формування природоохоронної поведінки.

Підціль A4

A4B1 – Пошук нових форм організації екологічної освіти на природі.

A4B2 – Прищеплювання усвідомлення тісного взаємозв'язку долі людини від долі ландшафту.

A4B3 – Розкриття механізмів оздоровлення внутрішнього світу особистості через розкриття естетики природи.

A4B4 – Формування ландшафтно-патріотичного підходу до проблеми життєдіяльності громадян Криму.

Підціль A5

A5B1 – Активізація діяльності суспільних екологічних організацій, залучення учнівської молоді.

A5B2 – Становлення особистості майбутнього фахівця за лінією „інженер-еколог-педагог” через практичну еколого-освітню діяльність.

A5B3 – Формування свідомо-оптимістичного ціннісного сприйняття, особистості людини що навчається та навколишніх природних об'єктів.

A5B4 – Реалізація концепції всебічного гармонійного розвитку особистості шляхом прищеплювання студентам культури творчого мислення, праці, спілкування, розумних потреб.

Рівень С

Підціль A1B3

A1B3C1 – Суспільні екологічні слухання з ландшафтно-екологічної проблематиці.

A1B3C2 – Формування знань про культурно-історичні об'єкти Криму.

Підціль A2B1

A2B1C1 – Створення банку еколого-правових і довідкових даних.

Підциль A2B2

A2B3C1 – Використання інформаційно-аналітичних методів підтримки управлінських рішень в галузі екологічного менеджменту.

A2B3C2 – Перехід від передачі студентам знань до передачі діяльності.

A2B3C3 – Розробка методології управління з „ідеального кінцевого результату”, заснованої на інтеграції безлічі планів та рішень.

Підциль A3B2

A3B2C1 – Проведення екологічних тижнів, місячників, марафонів.

A3B2C2 – Розробка та поширення наочної агітації, соціально-екологічна реклама.

A3B2C3 – Освітлення ЗМІ проведених екологічних акцій, реалізації екологічних проектів.

A3B2C4 – Створення електронних екологічних карт і банків даних екологічних умов в конкретному районі.

Підциль A3B3

A3B3C1 – Підвищення кваліфікації працівників заповідних територій і педагогічних кадрів для здійснення екологічної освіти.

A3B3C2 – Організація індивідуальних і колективних ландшафтно-екологічних досліджень.

A3B3C3 – Створення літніх екологічних таборів.

A3B3C4 – Організація «екологічних десантів», польових практик.

A3B3C5 – Формування вмінь з організації біотехнічних заходів збереження та відновлення екосистем.

Підциль A3B5

A3B5C1 – Екологічний моніторинг на локальному рівні.

Підциль A4B2

A4B2C1 – Навчання вимогам сучасного виробництва в нових еколого-економічних умовах.

Підциль A4B1

A4B1C1 – Проведення занять типу „Геометрія природи”, „Мова природи”, „Творчість природи”, „Натхнення природи”.

A4B1C2 – Проведення занять-концертів, занять-панорам, екскурсій на природу, що зачіпають емоційно-моральну сферу учнів.

A4B1C3 – Організація творчих зустрічей, урочистих заходів на природі.

Підциль A4B3

A4B3C1 – Всебічне використання творчих можливостей гуманітарних наук для оволодіння мистецтвом життєдіяльності людини в соціально-природному середовищі.

A4B3C2 – Розробка методичного комплексу здоров'язберегаючих технологій життєдіяльності людини.

Підциль A5B2

A5B2C1 – Дослідження еволюційної діагностики особистості студента в процесі самостійної педагогічної творчості.

Підциль A5B3

A5B3C1 – Проведення стратегічних ігор зі ресурсозберігаючими і здоров'язберігаючими проблемами.

A5B3C2 – Організація екологічних ігор на природі.

A5B3C3 – Запечатління естетики ландшафту в літературному, художньому й інших видах творчості.

Підціль A5B4

A5B4C1 – Орієнтація студентів на екологічну творчість.

A5B4C2 – Прищеплювання учням принципу «добровільної простоти».

A5B4C3 – Прищеплювання навичок раціональної поведінки та особистої гігієни в повсякденному житті та надзвичайних ситуаціях.

Отже, проблема професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-екологічного профілю здобуває особливу актуальність і значимість у зв'язку з необхідністю розв'язання завдань сталого розвитку Кримського регіону. Прийнятним інструментарієм такої підготовки може служити ландшафтна педагогіка, спрямована на формування „нової породи людей” з екологічним типом свідомості та поведінки в навколишньому ландшафті. Перспективи досліджень ми зв'язуємо з подальшим теоретичним проробленням і практичною апробацією моделі підготовки фахівця за лінією „інженер-еколог-педагог”.

Список використаної літератури

- 1. Винокурова Н.Ф.** Экологическое образование в географии / Н.Ф. Винокурова // Устойчивое развитие и экологизация школьного образования / Сост. и отв. ред. Н.М. Мамедов: М.: СТУПЕНИ, 2003. – 288 с. – С.198-212.
- 2. Головки О.Н.** Теоретические и прикладные аспекты эколого-педагогической подготовки в высшей технической школе (на примере специальности „Экология и охрана окружающей среды”) / О.Н. Головки, Е.В. Печенкина, В.А. Лей. – Вестник СевГТУ. Вып. 90: Педагогика: сб. науч. тр. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2008. – 196 с.: ил. С. 94-102.
- 3. Козлакова Г.А.** Высшее техническое образование (педагогический, дидактический и социально-психологический аспекты): Моногр. / Г.А. Козлакова, В.К. Маригодов, А.А. Слободянюк. – Севастополь: Изд-во СевГТУ, 2001. – 268 с.
- 4. Лей В.А.** Ландшафтная педагогика как новое направление экологического образования / В.А. Лей // Материалы международной научно-практ. конф. „Образовательные стратегии XXI века: ноосферное образование”: 26-28 августа 2009 г. – Севастополь: СевНТУ, 2009 г. – 275 с. – С. 233-235.

Лей В. О. Ландшафтна педагогіка в структурі педагогічної підготовки студентів інженерно-екологічного профілю

Представлено авторську концепцію ландшафтної педагогіки, розглянуто можливості її використання в структурі педагогічної підготовки студентів інженерно-екологічного профілю.

Ключові слова: ландшафтна педагогіка, екологічна освіта, педагогічна підготовка студентів інженерно-екологічного профілю.

Лей В. А. Ландшафтная педагогика в структуре педагогической подготовки студентов инженерно-экологического профиля

Представлена авторская концепция ландшафтной педагогики, рассмотрены возможности ее использования в структуре педагогической подготовки студентов инженерно-экологического профиля.

Ключевые слова: ландшафтная педагогика, экологическое образование, педагогическая подготовка студентов инженерно-экологического профиля.

Ley V. A. Landscape pedagogics in the structure of pedagogical training of engineering and ecology specialized students

The author's conception of landscape pedagogics is given, the possibilities of its usage are described in the structure of the students pedagogical preparing in engineering ecological profile.

Key words: landscape pedagogic, ecological education, pedagogical preparing students in ecological- engineering profile.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 371.035.6(71)

Е. В. Высоцкая

РОЛЬ ИЗУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА "ГРАЖДАНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ" В ВОСПИТАНИИ ТОЛЕРАНТНОЙ ЛИЧНОСТИ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ В ШКОЛАХ КАНАДЫ.

Вопросы гражданского образования интересовали педагогов с момента возникновения явления гражданства. В современном мире они не потеряли свою актуальность. Гражданское образование (Citizenship education) важно не только своим влиянием на политику и институт власти, но на общество в целом, оно так же необходимо для создания социальной и международной гармонии. Реалии современного мира требуют, чтобы формирование толерантности являлось ключевым аспектом школьных программ гражданского образования.

Опыт педагогического образования многонациональной Канады в этом направлении уникален. По мнению многих исследователей, для канадцев характерны гораздо более теплые и терпимые отношения